

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

505

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת אחרי קדושים תשפ"א

יכולתו ולומד בכל רגע פנוי שיש לו, וידוע שבתל אביב היה 'סנדלר' שרבינו באו אליו לבקש עצות וברכות, והוא היה בעל הבנה עם ישירות ועם אמונה גדולה והיה אדם גדול, סנדלר!

וגם בזמן הגמרא היו תנאים ואמוראים שעסקו במלאכות פשוטות לפרנסתם, כגון רבי יוחנן הסנדלר, ורבי יהושע שהיה פחמי, ועוד כיוצא בזה, ואמנם בזמנינו ברוך השם זכינו למעשה ניסים, שאפשר לשבת וללמוד ויש פרנסה, ואין צורך לעבוד, וחיים חיים מאושרים, וזוהי השגחה מיוחדת מן השמים, שזכינו לכך בחסדי שמים.

וכאמור, כל קנייני התורה הם דברים המועילים גם בדרך הטבע, אבל הם גם זכויות, ובלי הזכויות שיש בזה לא היה הצלחה!

התורה נקנית באימה וביראה

והתנא ממשיך ומזכיר עוד דברים שהתורה נקנית בהם: באימה ביראה בענוה בשמחה, והם הארבעה דברים השניים מקנייני התורה, והנה אימה ויראה ודאי שזה זכויות, וכן ענוה ושמחה הם זכויות.

ואימה ויראה הם שתי מדרגות של יראת שמים, כמו שמצינו ברש"י על הפסוק בשירת הים (שמות טו, טז) "תיפול עליהם אימתה ופחד" - אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים [וראה עוד ברש"י סוף פרשת עקב על הפסוק פחדכם ומוראכם וגו'].

וזהו ביאור מה שאנו אומרים בתפילת הימים הנוראים "ובכן תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראתי", ונזכר כאן פחדך - על מעשיך, ואימתך - על מה שבראת, והענין בזה כידוע שיש עשייה ויש 'בריאה', ועולם העשייה זהו העולם שלנו, ואנו קרויים מעשיך, ואילו הבריאה זהו עולם ששייך יותר לרוחניות.

ולכן על עולם העשייה מזכירים לשון פחד, תן פחדך, ועל עולם הבריאה מזכירים אימתך, כי למי יש יותר פחד, ואיפה האמונה יותר גדולה עם פחד יותר גדול? - ברוחניים! ואילו אחרנו גשמיים, והיראת שמים שלנו היא יותר קטנה משל הברואים שבעולם הבריאה, ולכן על הברואים מוזכר 'אימתך', שזוהי מדרגה יותר גדולה של יראה, וכפי שאנו מזכירים בברכת יוצר על המלאכים: עושים באימה וביראה רצון קונם.

ואם כן באימה וביראה זה שתי מדרגות של יראת שמים, האימה היא מדרגה יותר גדולה, והיראה יותר קטנה, ושתיהן זכויות להצלחה בתורה.

מדרגות היראה ודרכי השגתה

וכיצד זוכים לאימה ויראה? יש עצות לזה, על ידי לימוד ספרי מוסר, שיהיה 'שויתי השם לנגדי תמיד', לחיות באמונה בלי היסח הדעת.

ולמשל ידוע גודל היראת שמים של מרן החזון איש זצ"ל, שכאשר הוא היה אומר ברכה, זה היה אצלו כזה פחד, עד שלפעמים היה שותה בלי ברכה, כי הוא היה חייב לשתות מפני פיקוח נפש, ואם היה ממתין עד שיוכל לברך הוא היה מתעלף, לגודל חולשתו ומרוב היראת שמים שהייתה לו. כזו מדרגה של יראה! ואמנם זוהי מדרגה מיוחדת, ולא שמענו על גדולים אחרים שהיה אצלם פחד כזה, וכאמור גם אצל החזו"א, זה היה גם מפני גודל חולשתו, ויש סיפורים נפלאים על החזון איש בזה.

אך על כל פנים בשבילנו, כדי לזכות לאימה וליראה צריכים לעסוק בזה, על ידי ספרי מוסר, לקבל יראת שמים ולזכור שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין (אבות ב, א), עם שויתי השם לנגדי תמיד כמו שכתב בשולחן ערוך בסעיף הראשון שזהו 'כלל גדול', וזוהי העצה היחידה, אבל זה לא פשוט. ועל ידי האימה והיראה זוכים לתורה.

הענוה זכות לתורה

וכן בענוה זוהי זכות לתורה, ובאמת הענוה היא נגד טבע האדם, ויש רק יחידה סגולה שהענוה היא טבעית אצלם, כפי שהכרתי אדם אחד שבטבעו היה מתרחק מן הכבוד, וכשכיבדוהו היה מרגיש לא טוב מזה, והרגיש הרגשה לא נעימה מהכבוד, ואמנם זהו דבר נדיר מאד, אך יש דבר כזה,

שלושה כתרם - השפעה על אחרים

בשבתות הקיץ נוהגים לומר פרקי אבות, ופרק ששי באבות מדבר על תורה, והנה שנינו באבות (פ"ד משנה יג) שלושה כתרם הם: כתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות, וענין 'כתרי' הוא השפעה, כמו מלך שיש לו כתר, שהמלך משפיע על העם ודואג לטובת העם, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים ג, ו) שהמלך לבו לב העם, ומשפיע על העם שירגישו טוב ושיהיה טוב להם, זה נקרא כתר - השפעה, כמו מלך המשפיע.

ואם כן כתר תורה עניינו שמשפיע תורה על אחרים, וכן כתר כהונה, הרי ענין הכהונה הוא קדושה, קדושת הכהונה, וכתר כהונה הוא השפעה של קדושה, וכתר מלכות זו השפעה של חסד.

ואמרו חז"ל (עיי' יומא עב, ב) שכתר כהונה זכה בו אהרן ובניו, דהיינו שהם זכו בהשפעה של קדושת הכהונה, כמו שכתוב (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך השם צבקות הוא, ויש עוד פסוקים על הכהנים וקדושת הכהונה.

וכתר מלכות זכה בו דוד המלך, שמלכות בית דוד הובטחה לו ולזרעו אחריו, כמו שמפורש בפסוקים (עיי' תהלים פט ועוד) עד עולם אכין זרעך וגוי ואם לא יהיו כמו שצריך אזי יהיו ייסורים עד שיחזרו בתשובה, עד למשיח בן דוד, וזהו כתר מלכות.

אך כתר תורה מונח, וכל מי שרוצה יכול לזכות בכתר תורה.

כתר תורה גדול מכולם

ובאמת כתר תורה הוא הכי גדול, וכולל גם את כל הכתרים, כמו שמפורש בפסוקים ובמדרשים [ראה ילקוט משלי (תתקמא) על הפסוק "בי מלכים ימלוכו" מי גדול הממליך או המולך וכו' כל עצמם של שני כתרם הללו כתר כהונה וכתר מלכות אין באים אלא מכוחה של תורה].

וזהו שאמרו באבות פרק ששי גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלושים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, כלומר שיש ארבעים ושמונה מעלות מיוחדות הנצרכות בשביל תורה, ואילו בשביל כהונה צריכים רק עשרים וארבע, בשביל קדושת הכהונה שתהיה בשלמות, ובשביל מלכות שלושים מעלות.

קנייני התורה - דרכים טבעיים וגם זכויות

ומה הם הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם? התנא מתחיל בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים, בבינת הלב, והם הארבעה דברים הראשונים: **בתלמוד** זהו הלימוד עצמו, ללמוד ולעסוק בתורה, **ובשמיעת האוזן** היינו לשמוע את המילים בדיוק כפי ששמע, **ובעריכת שפתיים** היינו כשהוא מדבר ומוציא בפיו את דברי התורה (עיי' עירובין נד), **ובינת הלב** היינו להבין את מה שהוא שמע ואת מה שהוא מדבר, שיהיה בהבנה. אלו הם כמה דברים שהתורה נקנית בהם.

ובאמת הם דברים טבעיים, המועילים בדרך הטבע, וכן פשוט דברי התנא, אך האמת הוא שאין זה רק דרך הטבע, אלא זה גם זכויות, כי ההצלחה ברוחניות אינה תלויה בדרך הטבע, אלא רק בזכויות, ובלי זכויות אין הצלחה, כידוע, והארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם הם גם 'זכויות' להצלחה, כגון בתלמוד - זוהי זכות מה שעוסק בתורה, וכן בשמיעת האוזן, זוהי גם זכות, שהוא משתדל לשמוע בדיוק את מה שהוא שומע, וכך גם בעריכת שפתיים, וכן בבינת הלב, מה שהוא משתדל להבין, כל אלו הם זכויות בשביל הצלחה בתורה, וזהו החיוב שהוא גם הזכויות להצלחה, וכאמור זה גם בדרך הטבע, אך אין זה רק בדרך הטבע, אלא זה גם זכויות, ועל ידי הזכויות זוכים להצלחה בתורה.

כל אחד יכול לזכות לתורה

וכל זה שייך לא רק למי שתורתו אומנותו, אלא לכל אחד ואחד, כמו שכבר הזכרנו מדברי המסילת ישרים בסוף הספר כי גם אדם שעוסק במלאכה פחותה יכול לזכות לכל המדרגות, אם הוא עוסק בתורה כפי

שהכבוד מפריע לו, והיה נמנע מללכת למקום שיכבדו אותו, כי לא היה יכול לסבול את הכבוד, ולא מצד צדקות, אלא מפני שכך טבעו, ונולד עם הטבע הזה, והוא טבע נדיר מאד.

ועל כל פנים בדרך כלל ענווה היא נגד הטבע, והמסילות ישרים האריך בשני פרקים (כב-כג) לבאר מה היא ענווה, וכבר דיברנו פעמים רבות על זה, שענווה אין פירושה שאדם מרמה את עצמו ולא יודע את המעלות שלו, אלא הוא יודע, אבל אינו מתגאה ואינו מחשיב את עצמו בהן.

כמו שמצינו במשה רבינו שהתורה העידה עליו (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, והוא ידע את מעלתו ומדרגתו, כפי שכתוב בתורה (שם ז-ח) בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת השם יביט, והרי משה רבינו בעצמו כתב את זה, וידע מזה, ויחד עם זה הייתה ענווה.

כל כוחות האדם מן השמים

ומשום שענווה פירושה הכרת האמת, לדעת ולהבין את האמת שכל מעלה שיש לאדם, לא הוא יצר את המעלה, אלא הכל מן השמים, וכמו שכוחות הגוף הם מן השמים כך גם כל כוחות הנפש הם בידי שמים, וכל מה שאדם חי ונושם זה רצון השם, כמו שאמרו (בראשית רבה יד, ט) כל הנשמה תהלל קה – על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך להודות ולקלס לבורא, כי רצון השם הוא העושה את זה.

ואם כן אדם שיש לו מעלות, וכגון שיש לו שכל, והבנה, או שיש לו זיכרון והוא זוכר, ולומד, ומחדש, ומרביץ תורה, הרי כל זה הוא מתנת שמים, ומאיכן יש לו את הכוחות הללו? מן השמים מרחמים עליו ונותנים לו דברים כאלה! וכל רגע שהוא נושם זה מן השמים הקב"ה מחיה אותו, כפי שאנו מזכירים בברכת מודים 'על חיינו המסורים בידך' היינו החיים הגשמיים, 'ועל נשמותינו הפקודות לך' – גם על הנשמה הקדושה שהיא חלק אלוך ממעל, 'ועל נסיד שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת', על כל רגע ורגע שאדם חי עם כל הכוחות שיש לו, כוח הזיכרון שלו, והכישירונית שלו, והמידות הטובות שיש לו, זה הכל 'בריאה' מן השמים, ומן השמים נותנים לו את זה בחסד, שאין זה מגיע לו, ואף שנולד כך, מדוע הוא נולד כך? הרי זה חסד ורחמים מן השמים!

ולכן האמת היא שאין סיבה שיחשיב את עצמו במה שיש לו איזו מעלה, מפני שכל המעלה היא מן השמים ולא מעצמו, ואין זה תלוי בו, ואף אם השיג מעלה על ידי השתדלות, מהיכן יש לו את הכוח להשתדלות ומנין קיבל את כוח המחשבה? הלא כוח זה ישנו רק באדם, ואילו בעלי חיים אין להם כוח המחשבה, ורק באדם יש, ומדוע? כי כן הוא רצון השם, והכל ברצון השם, ואם כן במה יחשיב אדם את עצמו, הרי הוא כמו עני שקיבל נדבה ומחשיב את עצמו, כי כל מעלה היא חסד מן השמים שמרחמים עליו ונותנים לו, ואין זו סיבה כלל שיחשיב את עצמו.

לשמוח במעלותיו בלי להחשיב עצמו

אבל הטבע הוא שאדם מחשיב את עצמו, ואף אם אינו מדבר על זה, מכל מקום בלבו הוא מרגיש חשיבות, וגם רוצה שאחרים יידעו את חשיבותו, ושמוח אם יודעים את המעלה שלו, וכך הטבע, שהוא קודם מחשיב את עצמו בעצמו, וגם רוצה שידעו מהחשיבות הזו.

ובחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) כתב כי כל מעלה שיש לאדם צריך לשמוח בה, כי אכן זה דבר טוב מאד שיש לו מעלה והוא עושה מעשים טובים, וזוהי סיבה לשמחה, אבל לא לגאווה, וצריך להיזהר שלא להחשיב את עצמו, וההבדל בין השמחה והגאווה הוא הבדל דק כחוט השערה, לשמוח במעלה אך לא להחשיב את עצמו בה. וזוהי מדרגת הענווה. ובדרך כלל צריכים לכך הבנה, חוץ ממקרים נדירים שהאדם מצד טבעו לא מרגיש שום חשיבות, צריך מחשבה והבנה להגיע לידי ענווה.

כל משהו גאווה – תועבת השם

ואכן מצינו בגמרא (סנהדרין ז, ב) רב כי חזי אמבוהא אבתריה, והיינו כשרב היה רואה ציבור גדול שהולכים אחריו ומלווים אותו, שהיו מכבדים אותו כל כך הרבה כבוד, היה אומר פסוקים של ענווה, ופירש רש"י כדי שלא תזוח דעתו, היינו שלא יזוז משהו ממידת הענווה שלו, ובאמת אצלו לא היה חשש שיהיה בעל גאווה מזה, רק שלא 'תזוח' דעתו – שלא יזוז משהו משלמות מדרגת הענווה, ולכן אמר פסוקים לחזק את הענווה, שהכבוד לא ישפיע עליו. וכן מובא בגמרא שם על מר זוטרא חסידא כי הו מכתפי ליה בשבתא דריגלא, והיינו גם כן שהיה מקבל כבוד מהציבור, היה אומר פסוקים של שפלות וענווה.

והנה בגמרא נזכר כן רק על רב ומר זוטרא חסידא, ולא מפורש על עוד אמוראים שאמרו פסוקים, אבל ודאי שגם כל התנאים והאמוראים נזהרו מהשפעת הכבוד והגאווה, אלא שעליהם לא ראו את זה, ויתכן שהם אמרו בשקט, או שחשבו על זה, ומספיק גם לחשוב מחשבות של ענווה.

ומוכרחים לזה, כי הרי תועבת השם כל גבה לב (משלי טז, ה), וצריך שלא תהיה אפילו שמינית שבשמינית גאווה, כמו שאמרו (אבות ד, ד) מאד-מאד הוי שפל רוח, ופירש הרמב"ם (שם ובפ"ב מהלכות דעות) כי חז"ל הפליגו בזה ואמרו מאד-מאד! להיות שפל רוח ולא להרגיש חשיבות כלל, מפני שכל משהו גאווה זה תועבת השם, והוא תועבה לפני השם רח"ל.

וכן כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, לד) "הגאווה מן העבירות החמורות המאבדות ומכלות הנפש שנאמר תועבת השם כל גבה לב, ומה יועיל קנין כספו ורוב עשרו וגו' ברומיו (עיין יחזקאל כז, כד) והנה אחרי כי נתעב ונאלח, גבהי תפארת גדולתו עמוקים משאול!"

ואם כן איך שייך שאדם ירגיש חשיבות, הרי בזה גופא שמרגיש חשיבות הוא תועבה. ואמנם זהו ניסיון שאינו פשוט, וזו מדרגה גדולה מאד שלא להרגיש כלל חשיבות, וכאמור אמנם שמחה מותר וצריך שתהיה שמחה, לשמוח עם שבח והודאה להקב"ה על המעלות שזיכהו, אך לא להרגיש חשיבות, וזוהי מדרגת הענווה שהיא זכות להצלחה בתורה.

השמחה בתורה זכות לתורה

וכן מה שאמרו שהתורה נקנית בשמחה, שמחה היא גם כן זכות להצלחה בתורה, ולא מוזכר כאן סתם שמח בחלקו, שהוא ענין נוסף המוזכר אחר כך, אלא בשמחה – שהתורה עצמה בשמחה, וכשלומד הוא שמח במה שלומד, ומרגיש כל כך טוב במה שלומד.

והיינו מפני שהוא מחשיב את התורה, כי כשיש לאדם דבר חשוב הוא שמח בזה, והשמחה היא סימן על החשיבות, כיצד הדבר חשוב אצלו, כי אם אינו מחשיב את הדבר אין לו סיבה לשמוח בו, אבל דבר שהוא מחשיב הרי הוא שמח בזה, ולפי השמחה רואים מה הוא מחשיב.

ולכן בשמחה, אם אדם שמח בזה שהוא לומד, זה סימן שהוא כל כך מחשיב את התורה עד כדי כך ששמח בה, וזוהי זכות להצלחה בתורה.

גודל שכר השמחה וההפך

וכבר כתב רבינו יונה (שם ד, ט) במעלת השמחה במצוות "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", הרי שהזכיר שלוש לשונות לגודל המעלה בזה: יגדל, וישגא, מאד! שכר השמחה על המצוות.

ולכן גם לאידך גיסא, אם חסרה השמחה זהו חטא חמור, וכמו שכתב רבינו יונה במקום אחר (ג, טז) "כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", דהיינו ככל שהמצוה יותר גדולה, כך החטא יותר חמור למי שאינו מקיימה, וכתב שם כי רואים כן בשני דברים: קרבן פסח ומילה, שהם מצוות עשה, ומי שנמנע מלקיימם ואינו עושה קרבן פסח או שאינו עושה מילה, חייב כרת, למרות שהוא רק שב ואל תעשה, והרי כל חייבי כריתות הם על מעשים, שעושה מעשים אסורים, אבל בפסח ומילה כיון שהן מצוות חשובות כל כך, חייבים כרת גם על שב ואל תעשה, כי לפי גודל המצוה יגדל העונש למי שיחדל לעשותה.

ולכן גם בשמחה על המצוה, מאחר שהשמחה היא דבר גדול מאד וכמו שכתב רבינו יונה "כי יגדל וישגא מאד", לכן גם להפך אם חסרה השמחה, שזה סימן שאינו מחשיב את המצוה, זהו חטא חמור מאד.

ומטעם זה כתוב בתוכחה (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, ופירש בזה הרמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט ובסוף הלכות לולב, וכן רבינו יונה בשע"ת בשי"ד שם) דהיינו שעבדו עבודת השם – אך בלי שמחה, ועל זה באה התוכחה! כי חסרון השמחה במצוות ועבודת השם, וזהו חטא חמור מאד, מפני שחסור השמחה הוא זלזול בחשיבות המצוה וזלזול במי שציווה עליה, ועל זה באה התוכחה.

שמחת יום טוב – בקרבת אלוקים

והרמב"ם בהלכות יום טוב שם כתב לגבי שמחת יום טוב "נצטוונו על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", כלומר שהשמחה היא עבודה, שמחה שהיא עבודת השם, וזוהי המצוה ביום טוב, לשמוח בקדושת היום!

וכן אמרו במדרש (שיה"ש רבה א, לב) על הפסוק זה היום עשה השם נגילה ושמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, והיינו כי הפסוק מדבר על יום טוב, זה היום עשה השם, ועל זה נאמר נגילה ושמחה בו, ואין אנו יודעים הכוונה במי לשמוח, אם ביום או בהשם. וממשיך המדרש על זה: בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בך – בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, בך בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורה בי"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך, ע"כ.

והיינו שמצוות שמחת יום טוב היא לשמוח בקרבת אלוקים, וזה נקרא עבודת השם, שעובדים את השם עם השמחה, ואמנם זו מדרגה לא פשוטה, שבימים טוב תהיה שמחה בקדושת היום, ולא סתם שמחה ביום אלא שמחה בהקב"ה שהוא מקדש את היום, וכפי שאנו אומרים בתפילה אתה בחרתנו וכו' וקידשתנו במצוותיך – בזה השמחה! וכאמור שכר השמחה על המצוה גדול מאד, ומאידך אם זה חסר זהו גם כן חטא גדול.

כתר תורה בזכות רחמים על הבריות

והנה משה רבינו זכה לכתר תורה (וראה עוד בתרגום יונתן דברים לד, ה) לזכות את כל ישראל בתורה מן השמים, במעמד הר סיני, ובמה זכה לזה? הן כבר אמרו בפרקי אבות (ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים, והיינו שהוא קודם 'זכה' בעצמו, ועל ידי זה 'זיכה את הרבים', כי כדי להיות מזכה הרבים צריכים זכויות קודמות, ולמשה רבינו היו זכויות קודמות לפני מתן תורה, שבהן זכה לזכות את ישראל בתורה.

ומה היו הזכויות הקודמות? מצינו במדרש (שמות רבה ב, ב) על הפסוק ומשה היה רועה את צאן יתרו, שפעם אחת היה שה שברח מן העדר, ומשה רבינו שהיה חייב בשמירתו, רץ אחריו להשיגו, והשה ברח עד שנעצר ליד מעיין של מים ושתה שם, ואמר משה, אם כן הסיבה שהוא ברח אינה מפני שרצה לברוח מן העדר, אלא מפני שהיה צמא ורצה לשתות, וכיון שכן ובודאי גם התעייף ממרוצתו, לקחו משה והחזירו על כתפיו, כדי שהשה ינוח. וכשראה זאת הקב"ה אמר, יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל!

ומבואר כי הזכות של משה רבינו להיות מקבל התורה ולהשפיע תורה לכלל ישראל, היה במידותיו הטובות, שהיה מרחם על הבריות, כמו שכתוב (תהלים קמה, ט) ורחמי על כל מעשיו.

וענין זה מצינו בגמרא גם על רבינו הקדוש (ב"מ פה, א) שראה פעם עגל שנלקח לשחיטה, וכפי הנראה העגל הרגיש שעומדים לשחוט אותו, והתקרב לרבי כדי שיציל אותו, אך רבי אמר לו 'לכך נוצרת', וזוהי השלמות שלך.

וקיבל רבי ייסורים מן השמים עבור זה שלא ריחם על העגל. עד שהיה מעשה נוסף שהיו בביתו בעלי חיים שרצים, והשפחה רצתה לטאטא אותם, כנראה להזיק אותם ולהורגם, וכשהבחין בזה רבי אמר לה שלא תעשה כן, מפני שכתוב ורחמי על כל מעשיו וצריכים לרחם על הבריות אפילו בעלי חיים, ואף שצער בעלי חיים מותר לשימוש הבריות, אבל צריך לרחם! וכיון שריחם כך על הבריות, נפסקו הייסורים, כי זה כבר היה תשובה ותיקון, שנהג כמידתו של הקב"ה ורחמי על כל מעשיו.

זהו הענין של מידות טובות ורחמים על הבריות אף שאינם בני אדם, ובזה זכה משה רבינו לכתר תורה.

גם כהונה ומלכות בזכות מידות טובות

וכן אהרן הכהן שזכה לכתר כהונה, אמרו חז"ל (שבת קלט, א) בשכר וראך ושמח בלבו זכה לחושן המשפט על לבו, והיינו שהרי משה רבינו היה האח הצעיר ואהרן יותר מבוגר, ומשה רבינו קיבל את כל ההנהגה של עם ישראל, וחשש משה שתהיה לאהרן חלישות הדעת מזה ואמר להקב"ה (שמות ד, יג) שלח נא ביד תשלח, ופירש רש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן, ועוד ברש"י (שם י) שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה וכו', והיינו מפני שאהרן היה יותר מבוגר וגם קודם הוא כבר היה נביא וכבר קיבל שליחות מהקב"ה, וביקש משה שהקב"ה ימשיך עם אהרן וישלח בידו את הנבואה.

אך הקב"ה לא רצה כן, ואמר למשה רבינו שלא יחשוש על אהרן, כי גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו (שם יב), דהיינו שישמח בלבו על הגדולה של משה רבינו, שמשה יותר גדול ממנו ומנהיג את כלל ישראל, ואת כל הנבואה משה ידבר, ואהרן יהיה המתורגמן שישביר את דבריו לפרעה, ומשה יהיה הרב ואהרן התלמיד, וראך ושמח בלבו על זה!

ובזכות זה זכה אהרן לחושן המשפט על לבו וקיבל את הכהונה הגדולה, על ידי המידות הטובות האלו של וראך ושמח בלבו.

וכן דוד המלך זכה למלכות על ידי מידות טובות כאלו, וכדאייתא במדרש (שמות רבה שם) על הפסוק מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו (תהלים עח, עא), שהיה דוד רועה את צאנו של ישי אביו, ועלותו זהו הצאן החלש, והיה דוד דואג לצאן החלשים שיקבלו מזון רך וטוב, ואחר כך נתן לבינוניים ולחזקים שיאכלו כפי כוחם.

ואמר על זה הקב"ה, מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמו, והיינו בזכות שהיה לו המעלה הזו שהוא דואג לאחרים, לכן זכה להיות מלך, כי הוא ידאג לכל העם, וכמו שכתב הרמב"ם שהמלך הוא לב העם, הדואג לצרכי העם.

אם כן בזה זוכים, ואלו הן הזכויות לכתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, על ידי מידות טובות ואהבת חסד! וכמו שאמרנו כתר תורה מונח וכל אחד יכול לזכות בו, והזכויות לכך הם הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, שבאמצעותם זוכים לשלמות.

מקנייני התורה להתרחק מן הכבוד

והנה יש עוד דבר מהדברים שהתורה נקנית בהם, והוא מתרחק מן הכבוד, ודבר זה הוא נגד הטבע, לא רק שלא לרדוף אחר הכבוד, אלא

להתרחק ולברוח מן הכבוד, ובדרך הטבע אדם רוצה כבוד, ואינו מתיביש לבקש כבוד, ואף עושה השתדלות בשביל לקבל כבוד, והוא דבר המצוי מאד, ולהתרחק מן הכבוד זה דבר קשה מאד שהוא נגד הטבע, אך אין ברירה, וזהו התנאי לקנין תורה.

ובאמת הרי הכבוד בעולם הזה מוריד מהעולם הבא, וכן כל הנאות העולם הזה, וכבר כתב המסילת ישרים בפרק א' כי ההנאה בעולם הזה צריכה להיות רק מה שנוצר ליישוב הדעת כדי לעשות מעשים טובים, אבל מה שהוא סתם 'כדי ליהנות' זהו חטא ומפסיד בו עולם הבא. אך בפרט הנאת הכבוד מורידה יותר עולם הבא, מפני שכבוד הוא הנאה נפשית, שזו ההנאה הכי גדולה, ואילו אכילה ושתיה הרי זו הנאה גשמית שהגוף נהנה, אבל מכבוד הנפש נהנית! וזוהי ההנאה הכי גדולה, ולכן זה מוריד יותר עולם הבא ונחשב שכבר קיבל שכר המצוות בעולם הזה¹.

ולכן הכבוד בעולם הזה, הוא דבר שמאד מזיק, ורק אם האדם אינו נהנה מן הכבוד² ואינו מחשיב את הכבוד כלל, אזי אינו מפסיד בזה, כי באמת הוא לא מחשיב ולא רוצה את זה, אבל אם הוא מחשיב את הכבוד, ויתירה מכך יש כאלה שלא רק מחשיבים אלא גם משתדלים שיהיה כבוד ועושים פעולות ומעשים כדי לקבל כבוד – זהו טבע האדם – ולא מבינים עד כמה שזה חטא וכמה שמפסידים מזה!

איזהו מכובד, גיבור ועשיר

ואמרו (אבות ד, א) איזהו מכובד המכבד את הבריות, ומי שמכבד את הבריות אמנם הוא המכבד, אבל הוא המכובד! ועל ידי שהוא מכבד אחרים כולם מכבדים אותו, והוא עצמו אינו מתכוון לכך שיכבדו אותו, אלא רוצה לכבד אחרים, אך שלא בכונה ובעל כורחו – הוא יהיה המכובד.

וכן כל המשך המשנה שם זה ההפך ממה שנראה במובן הפשוט, וכגון איזהו גיבור הכובש את יצרו, היינו שאחרים גורמים לו קשיים, והוא יכול בכוחו לסלק את הקשיים, אבל הוא כובש את יצרו וסובל ואינו מגיב, ולכאורה וכי זוהי גבורה? אבל באמת זוהי הגבורה! כי מה שכובש את יצרו זוהי גבורה נפשית, שאינו רוצה לפגוע באחרים, ואילו גבורה גופנית קיימת גם בבעלי חיים, וגם לשור יש כוח גופני, ואין זו מדרגה, אבל גבורה נפשית היא מדרגה, וזהו הגיבור, הכובש את יצרו.

וכן איזהו עשיר השמח בחלקו, שאינו מחפש עשירות, אלא שמח בחלקו שיש לו את מה שהוא צריך, ושמעתי פעם מעשה שהיה במשפחה בבני ברק שהיה להם פרנסה מאד בדוחק, ובשבת אכלו מאכלי חלב פשוטים ולא בשר, ובתם הקטנה אמרה: 'יש לנו ניסיון העושר', כי יש לנו מה לאכול ואנו שבעים מזה, ואם כן אנו עשירים. השמח בחלקו זהו העושר! כזו הבנה וחינוך היה בבית, שהילדה הבינה שזהו העושר, וישנה מציאות כזו.

הנאות העולם הזה רק ליישוב הדעת

וכאמור מתרחק מן הכבוד זהו נגד הטבע, וכן כל הנאות העולם הזה, כתוב באיגרת הגר"א שכל ההנאות ייהפכו בקבר למרה, וזהו דבר שאנשים לא יודעים אותו, כי אמנם יש צרכי הגוף שזקוק להם ליישוב הדעת, אבל אם זה יותר מהצורך ליישוב הדעת אזי זה כבר סתם גשמיות, וכבר ביאר המסילת ישרים בפרק א' מה שזה מרחיק את האדם מן השלמות. אבל המציאות היא שיה לא ידוע, ורק יחידים מבינים את זה.

כל הדברים האלו שדיברנו עכשיו לפני שבועות, הם מפרקי אבות והם הכנה לקבלת התורה, אשרינו מה טוב חלקנו שאנו יודעים אותם וזוהי הכנה טובה לקבלת התורה.

¹ וכן כתב בכתר ראש אות קלו: אינו דומה הניכיון בעולם הבא עבור הנאה גולמית של מעדנים מהניכיון עבור כבוד שהוא הנאה רוחנית, ע"כ.

וביתר ביאור כתב החפץ חיים על התורה פרשת בהעלותך בביאור המשנה מאד-מאד הוי שפל רוח, וזה לשונו: ידוע כי בעולם הזה אין כל תשלומין עבור מצוה, כי כל חללא דעלמא לא יספיק לשלם עבור מצוה אחת... וביאור הדברים הוא כי התשלומים שישנם בעולם הזה אינם ממין התשלומין השייכים עבור קיום המצוה, כי מכיוון שהמצוות רוחניות הנה, ממילא שאי אפשר לשלם שכרם בעניינים גשמיים, שאינם ממין התשלומין... אולם אם מי שהוא מקבל בעולם השפל הזה כבוד עבור מצוה אחת, אף אם הוא כבוד מדומה, עם כל זה הוא כבר מעין מין התשלומין, כי הלא כבוד הוא ענין רוחני... ולזה הזהיר התנא להישמר ולהיזהר מזה בכל האפשר, כי בעניינים גשמיים אי אפשר להשתלם אף עבור חלק קטן מהמצוה, אולם אם מי שהוא משתלם בעניינים רוחניים כמו כבוד וגאווה וכדומה, אזי יוכל להיות כי ינכו לו מזכויותיו, כי הלא ממין התשלומין הוא זה, רוחניות עבור רוחניות, ע"כ.

² וראה בכתר ראש שם בהגותה האלי חיים שהעתיק מספר חסידים שכתב "אל ישמח אדם אם מכבדים אותו הבריות כי לפי הכבוד וההנאה שיש לו מנכים לו מזכויותיו בעולם הבא", ע"כ.

ימי הספירה – התעלות בקנייני התורה

אנו עומדים בימי ספירת העומר, שהם ימי ההכנה לקבלת התורה, כמו שכתב בספר החינוך (מצוה שו) כי כשיצאו ישראל ממצרים ידעו שכל התכלית והמטרה ביציאת מצרים היא לקבל את התורה, ומרוב תשוקתם לקבלת התורה ספרו את הימים, ושמחו שמחה גדולה בכל יום שעובר, שמתקרבים לקבלת התורה.

וידוע כי בימי המועדות בכל שנה חוזרת ההשפעה שהייתה פעם באותו הזמן, וכך גם בימי הספירה בכל שנה חוזרת ההשפעה שאפשר לזכות להכנה לתורה ולהתעלות בכל המעלות שהתורה נקנית בהם, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, וכתוב בספרים כי ארבעים ותשע ימי הספירה הם כנגד הדברים שהתורה נקנית בהם, ובכל יום אפשר להתעלות ולזכות לאחד מן הדברים, והיום האחרון כולל את כל המעלות ביחד.

כמו שמצינו בבריאת העולם שהקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית, וביום השביעי שבת וינפש, וכתב האור החיים (בראשית ב, ב) כי בתחילה היה העולם רופף ורועד, וביום השביעי ברא הקב"ה את 'נפש הבריאה', שזה חיזק וקיים את כל מעשה בראשית [והאריך בזה זקני זצ"ל בחידושי בן אריה סימן ו"ט].

כך גם בבריאה הרוחנית של כל אדם בעצמו, במשך השבוע אדם יכול להתעלות בתורה ובאמונה ובמידות טובות, אבל עדיין המעלות רופפות ואינן קבועות אצלו, ורק בשבת מקבל מדרגה יציבה, וכל המעלות שהשיג בימות השבוע נעשות מדרגות קבועות בנפשו, ומכוח זה יכול להמשיך ולהתעלות בשבוע הבא. וכן בימי הספירה, במשך כל הימים מתעלים במעלות שהתורה נקנית בהן, והיום האחרון כולל ומחזק את כל המעלות שיהיו דבר קבוע ויציב.

ומאחר וימים אלו הם זמן המסוגל להתעלות בתורה באמונה ובמידות טובות, כן גם גדול החיוב לנצל את הזמן המסוגל לזה, ומי שאינו מתחזק בימים אלו, זהו חטא חמור יותר מכל השנה. לכן צריכים מאד לנצל ימים אלו להתחזק בלימוד התורה ובכל הדברים שהתורה נקנית בהם, ובסייעתא דשמיא נזכה לקבלת התורה.

מתוך שיחת רבינו שליט"א, אייר תשע"ג

דברים שנשא רבינו שליט"א בכינוסי גדולי ראשי הישיבות ומנהלי הסמינרים

לייסוד פעילות מרכז השידוכים לבני התורה בארה"ק שעל ידי 'לב אחד' בישיבות ובסמינרים

כינוס מרנן ורבנן חברי מועצה"ת וגדולי ראשי הישיבות בראשות רבינו שליט"א. יום רביעי כ"ה ניסן

הענין של שידוכים זה דבר פשוט מאד שהוא גם צורך גשמי וגם צורך רוחני, צורך גשמי כפשוטו, וגם רוחני, אין צורך להאריך ולהסביר את זה, כי זה דבר מובן מאד, ויש הרבה גמרות, שזה צורך גם רוחני וגם גשמי. לכן זה דבר הכרחי מאד שכל מי שיכול לעזור בזה, לדאוג לאלו שצריכים את השידוכים, זו זכות גדולה מאד וחיוב גדול מאד לכל מי שיכול.

ואגב בנוגע לשידוכים, יש פגישות לפני גמר השידוך וגם אחרי גמר השידוך, ולא כולם יודעים: פגישות של הרבה שעות זה מאד לא רצוי, ואין בזה תועלת, וזה מזיק לשידוך עצמו! אפילו שידוך טוב, יכול להיות שיתבטל על ידי שמאריכים יותר מדי בפגישה של השידוך, וכך הטבע, שיותר מדי זמן זה כבר משעמם ונמאס, וזה גם לפני השידוך, וגם לאחר השידוך יש צורך לפקח ולדבר עם כל בחור שיידע כמה זמן תהיה הפגישה, כי פגישה יותר מדי ממושכת, מזיקה לקשר בין הזוג. ומן השמים יתנו סייעתא דשמיא לכל אלו שעוסקים בשידוכים ויזכו להצלחה בדברים האלה.

כינוס מנהלי הסמינרים במעונו של רבינו שליט"א. יום ראשון ו' אייר

ברוכים הבאים, בואכם לשלום, לכל העוסקים במעשים טובים בזיכוי הרבים. בסמינר עוסקים בחינוך על טהרת הקודש, לאמונה, ולאהבת תורה, ולמידות טובות, לכל זה מחנכים בסמינרים שלנו, וזו זכות עצומה מאד למנהלים ולמורות ולכל מי שעוזר בזה, זכות של זיכוי הרבים, בתורה, ובאמונה, ובמידות טובות, ואין לשער את הזכות של זיכוי הרבים כמו שכתב בחובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) מה זה זיכוי הרבים.

ועכשיו עוסקים גם בענייני שידוכים, שזה ממש חסד גדול, לדאוג לשידוכים לבנות, שיעשו שידוכים טובים, שמתאימים לחינוך של בית יעקב, והוא דבר גדול מאד, כמו שמצינו במדרש (בראשית רבה סח, ד) מה הקב"ה עושה? יושב ומזווג זיווגים, וכבר אמרו (מו"ק יח, ב) מהשם אשה לאיש, כי באמת שידוך זה דבר מאד לא טבעי, ורואים שזה בהשגחה, ואם כן עוסקים במעשי השם! וזה זכויות עצומות.

וגם מה שמחפשים מקומות עבודה בשביל הבנות, מקצועות כאלה שיוכלו להתפרנס והבעל יוכל לישב וללמוד, זה זכויות עצומות. ואמנם זו גם אחריות גדולה מאד כמובן, לדאוג שהכל יהיה בשלמות כמו שצריך להיות, וזוהי אחריות עם זכויות, אשרינו מה טוב חלקנו שזכינו לזה, ובעזרת השם שיהיה סייעתא דשמיא בכל העניינים, בכל המעשים הטובים!

לעילוי נשמת

מרת **חיה רעשא רייזל חפץ** ע"ה
בת הרה"ג **אליעזר הלוי מובשוביץ** זצ"ל
נלב"ע י"ח אייר תשמ"ז - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

הגאון הגדול רבי **שמואל יעקב בורנשטיין** זצוק"ל
בן הרה"ח **יששכר דב** זצ"ל
נלב"ע ח"י באייר תשע"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן גאון ישראל

רבי **יחיאל מיכל פיינשטיין** זצוק"ל
בן רבי **אברהם יצחק** זצ"ל
נלב"ע ט"ז אייר תשס"ג - תנצב"ה